
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

*Λόγος ἐκφωνηθεὶς εἰς τὴν International
Credit Conference συνεληθοῦσαν ἐν Ρώμῃ τὸν
Ὀκτώβριον 1951.*

ΥΠΟ

SIR THEODORE GREGORY

Δὲν πρόκειται εἰς τὰ κατωτέρω νὰ ἀναπτύξω ἀπόψεις μου ἐν λεπτομε-
ρεία. Ἀπλῶς ἐπιθυμῶ νὰ διατυπώσω ὠρισμένας γενικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ
τῶν ἐκθέσεων αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν.

Ἐν πρώτοις, ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι
αἱ ἐρμηνευόμεναι σκέψεις εἰς τὰς ἐκθέσεις καὶ περιλήψεις δίδουν εἰς τὸν
προσερχόμενον ἀπὸ τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα μέρη τῆς Εὐρώπης μίαν ὀχλη-
ρὰν ἐντύπωσιν ἀποστάσεως ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, σή-
μερον τὰ δύο τρίτα τῶν χορηγουμένων πιστώσεων προέρχονται ἀπὸ τὴν
Κεντρικὴν Τράπεζαν. Δὲν ὑπάρχει χρηματαγορὰ κυβερνητικῶν τίτλων, διότι
ὁ πληθωρισμὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὸν κα-
τέστρεψεν, ἴσως εὐτυχῶς, ἴσως δυστυχῶς, τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κοινοῦ πρὸς
τὰ κυβερνητικὰ χρεώγραφα. Συνεπῶς ὠρισμένοι ἀπὸ τὰς γενομένας συστά-
σεις καὶ ὠρισμένα ἀπὸ τὰ τεθέντα ζητήματα κατὰ τὴν Διάσκεψιν ἔχουν δι'
ἡμᾶς οἱ ὁποῖοι ἐρχόμεθα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κάπως τὸ ὕφος τοῦ μὴ πραγμα-
τικοῦ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀντιπαλαίωμεν μὲ προβλήματα, ἄλλα μεγαλυτέρας, ἄλ-
λα μικροτέρας σημασίας ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τοὺς συναδέλφους
μας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Δὲν πρόκειται ὅμως νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν συζήτη-
σιν τῶν ειδικωτέρων αὐτῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα προσιδιάζουν εἰς τὴν
ἑλληνικὴν πραγματικότητα. Ὅπως ἀνέφερα ἤδη, ἐδῶ θὰ μὲ ἀπασχολήσουν
μᾶλλον γενικώτεραι σκέψεις. Πρῶτον, νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ τονίσω ὅτι
αἱ περιλήψεις τῶν ὑποβληθέντων ἐγγράφων ἀποτελοῦν, κατὰ τὴν γνώμην
μου, μίαν ἐξαίρετον ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἢ ὁποῖα παρουσιάζει μὲ ἀξιοση-
μείωτον ἐπιμέλειαν πολλὰς ἐπιμάχους ἀπόψεις. Νομίζω δὲ ὅτι τὰ κείμενα αὐτὰ

δίδουν ἀφορμὴν διὰ πολλήν, καὶ ἐντατικὴν σκέψιν. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν μοῦ ἐπροξένησαν εἶναι ἡ ἑξῆς: Ποία φοβερὰ ὀπισθοδρομήσεις φαίνονται νὰ ὑπάρχῃ εἰς αὐτὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἡδυνάμην νὰ ἀποκαλέσω γενικὸν ἐπίπεδον τραπεζικῆς καλλιεργείας!

Τὰ συζητούμενα διάφορα μέσα πολιτικῆς ἐνθυμίζουσι ὅχι τὰ περισσότερα ἀλλὰ τὰ ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένα μέρη τοῦ κόσμου. Ἀνετράφην μὲ τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὅσον περισσότερο ἐλαστικὴ, ἐλευθερόφρων καὶ ὀλιγώτερον λεπτομερὴς εἶναι ἡ ἀνάμιξις τῶν νομισματικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς τραπεζικὰς καὶ νομισματικὰς ὑποθέσεις, τόσον καλυτέρα εἶναι ἡ τύχη τῆς συγκεκριμένης χώρας. Καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τονίσω ὅτι μοῦ προξενεῖ ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν τὸ ὅτι αἱ ἀνώτεροι ἀρχαὶ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Χρηματαγορᾶς τοῦ Λονδίνου, ὡς καὶ τοῦ Federal Reserve Board τῆς Νέας Ὑόρκης ἀφιερῶνουν τὸν χρόνον των εἰς τὴν ἐπινόησιν χειρισμῶν πρὸς διόρθωσιν σφαλμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα, νομίζω, ὅτι αὐταὶ αἱ ἴδιαι εἶναι ὑπεύθυνοι. Ὅπωςδήποτε εἶναι πολὺ ἀξιὸν προσοχῆς αὐτὸ τὸ ὁποῖον συμβαίνει, ὅτι κατὰ τὸ 1951 αἱ ἐμπορικαὶ καὶ κεντρικαὶ τράπεζαι τοῦ κόσμου ἀσχολοῦνται μὲ τὴν συζήτησιν «τεχνασμάτων» μᾶλλον παρὰ ἀρχῶν.

Ἐνα ἀπὸ πρᾶγματα τὰ ὁποῖα, κατὰ δεύτερον λόγον, μοῦ προξενοῦν ἐντύπωσιν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν περιλήψεων εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὰ περισσότερα μέτρα πολιτικῆς, ἢ, ἐὰν ὅχι τὰ περισσότερα, πάντως σημαντικὸς ἀριθμὸς των, θὰ ἦσαν τελείως ἀδύνατα ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ διαίρεσις τοῦ κόσμου εἰς μίαν σειρὰν ἀπὸ «στεγανὰ» ἢ «ἡμι-στεγανὰ» διαμερίσματα, ἐπιγραφόμενα, περιοχὴ τῆς στερλίνας, περιοχὴ τοῦ φράγκου, περιοχὴ τοῦ δολλαρίου, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐὰν ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ μία διεθνὴς χρηματαγορὰ μὲ ἐλευθέραν κίνησιν κεφαλαίων εἰς νομίσματα διατηροῦντα ἀκόμη τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κοινοῦ, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς χειρισμοὺς θὰ ἦσαν ἐντελῶς ἀνεφάρμοστοι, διότι θὰ ἐδημιουργεῖτο μία φυγὴ ἀπὸ τὰ περισσότερα ἐλεγχόμενα πρὸς τὰ ὀλιγώτερον ἐλεγχόμενα νομίσματα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ πραγματικὸν ἀντικείμενον τῶν συζητήσεών μας εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὀλιγώτερον μελετηθείσας ἀλλὰ καὶ τὰς πλέον σοβαρὰς συνεπειὰς τῶν ἐλέγχων τοῦ συναλλάγματος. Δὲν σκοπεύω νὰ συζητήσω τὸ θέμα αὐτὸ ἐν λεπτομερείᾳ διότι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφιερῶσω ὀλόκληρον τὸν ὑπόλοιπον διαθέσιμον χρόνον εἰς τὴν ἀνασκόπησιν ὅλων τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν αὐτὴν τὴν πολιτικὴν. Τοῦτο μὲ ὀδηγεῖ εἰς τὴν τρίτην παρατήρησίν μου:

Πλεῖστα ὅσα μέτρα συζητοῦνται καὶ περιγράφονται εἰς τὰς ὑποβληθείσας ἐκθέσεις. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν κατώρθωσα νὰ εὔρω εἰς αὐτὰς εἶναι, διὰ νὰ ὀμιλήσω μὲ εἰλικρίνειαν ὡς οἰκονομολόγος, ἢ στάθμισις τῆς φύσεως τῶν πλαισίων ἐντὸς τοῦ ὁποῖου τὰ κείμενα ταῦτα ἐγράφησαν. Παραδέχονται ὡς κάτι φυσιολογικῶς ὑπάρχον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον νομίζω ὅτι ἡμεῖς, ὡς τραπεζίται καὶ οἰκονομολόγοι, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάσωμεν, ἦτοι, τοὺς σκοποὺς

τοὺς ὁποίους ἐξυπηρετοῦν ὅλοι αὐτοὶ οἱ διάφοροι ἔλεγχοι. Τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον αἱ κυβερνήσεις ἀναμένουν ἀπὸ τὰς τραπέζας νὰ πραγματοποιήσουν; Φρονῶ ὅτι εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἐξετάσουν οἱ ἀσκοῦντες τὰ τραπεζικὰ καθήκοντα, εἴτε εἰς τὰς κεντρικὰς εἴτε εἰς τὰς ἰδιωτικὰς τραπέζας, ἢ καὶ οἱ ἀπλοῖ οἰκονομολόγοι τῶν τραπεζῶν, ἐὰν αἱ ὑπάρχουσαι τάσεις δὲν ἔχουν διαμορφωθῆ κατὰ τρόπον καθιστῶντα ἀδύνατον τὴν ἄσκησιν τοῦ τραπεζικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἦδη ἡ κοινὴ γνώμη μᾶς θεωρεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὡς κλέπτας ἢ ληστές, ἐὰν ὄχι κάτι χειρότερον. Πρέπει λοιπὸν νὰ σκεφθῶμεν ἀπὸ τῶρα ποία θὰ εἶναι ἡ κατάστασις ἐὰν αἱ ἰσχύουσαι παγκοσμίως τάσεις ἐξακολουθήσουν ἐπικρατοῦσαι. Ἀξίζει λοιπὸν πράγματι τὸν κόπον νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐν λεπτομερείᾳ ἡ συζήτησις τῶν θεμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται τὰ ὑποβληθέντα ἔγγραφα; Μὲ ἄλλους λόγους, θὰ ἤθελα νὰ θέσωμεν ὅλοι εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὸ ἐρώτημα: ποῖον ἀποτέλεσμα θὰ ἔχουν τελικῶς διὰ τὰς κεντρικὰς καὶ ἐμπορικὰς τραπέζας τὰ διάφορα αὐτὰ μέτρα;

Ὅπως ἀντιλαμβάνομαι τὰ πράγματα, ἡ τραπεζικὴ λειτουργία ἀσκεῖται εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν ὅπου εἶναι ἐμφανεῖς τέσσαρες κύριαι τάσεις εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ κοινοῦ. Ὀφείλομεν νὰ θέσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσουν αἱ τράπεζαι νὰ ἐργάζωνται ὅπως ἐσυνηθίσαμεν νὰ τὰς βλέπωμεν νὰ ἐργάζωνται ἐὰν πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσουν ἐπικρατοῦσαι αὐταὶ αἱ τάσεις.

Τὸ πρῶτον καὶ πλέον ἔκδηλον μέτρον τοῦ τρόπου αὐτοῦ τοῦ σκέπτεσθαι εἶναι ἡ ἔκτασις τοῦ σημερινοῦ πληθωρισμοῦ. Βεβαίως θὰ μοῦ ἀνταχθῆ ὅτι εἰς ὅλας τὰς χώρας ὑπάρχει κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν ὠρισμένη ἀντίδρασις ἐναντίον αὐτῆς τῆς τάσεως πρὸς πληθωρισμόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ὅπως πολλὰ ἄλλα πράγματα τοῦ συγχρόνου κόσμου: ὅσον περισσότερον ἐπικρίνονται δημοσίᾳ, τόσον περισσότερον ἀκολουθοῦνται κατ' ἰδίαν. Δὲν φαίνεται δὲ νὰ ἀντιμετωπίζεται σήμερον ὁ πληθωρισμὸς κατὰ πράγματι ἀποτελεσματικὸν τρόπον τόσον ἀπὸ τὰς κεντρικὰς τραπέζας ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις.

Τί πρόκειται νὰ συμβῆ ἐὰν ἡ τάσις πρὸς τὸν πληθωρισμόν συνεχισθῆ; Εἶναι σφάλμα νὰ νομίζωμεν ὅτι ὁ πληθωρισμὸς καὶ ἡ πρόθυμος διάθεσις μας πρὸς αὐτὸν εἶναι προϊὸν τοῦ πολέμου ἢ τῆς ἀμέσου μεταπολεμικῆς περιόδου. Ὁ Manchester Guardian Commercial ἐδημοσίευσεν, τὸ 1922 ἢ 1923 νομίζω, μίαν συζήτησιν μεταξὺ Oscar Hobson, σήμερον ἐξέχοντος εἰδικοῦ συνεργάτου τοῦ News Chronicle, καὶ Keynes, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἔχω λησμονήσει μίαν φράσιν. Δὲν τὴν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς ὀλόκληρον ἀλλὰ παρέμεινεν εἰς τὸν νοῦν μου τὸ ἀκόλουθον τμημὰ τῆς: «Ἀντιμετωπίζοντες αὐτὰ τὰ προβλήματα πρέπει νὰ φροντίζωμεν ὥστε νὰ σκεπάζωνται ἀπὸ τὴν θάλασσαν οἱ σκόπελοι». Ἀπεκρῦψαμεν τοὺς σκοπέλους μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσι ἔτη, καὶ παλαίωμεν τῶρα μὲ τὰς συνεπείας. Τολμῶ νὰ

εἶπω ὅτι, ἐὰν ὁ πληθωρισμὸς ἐξακολουθήσῃ, ἢ τὸ κοινὸν θὰ χάσῃ ἐντελῶς τὴν πίστιν τοῦ πρὸς τὸ νόμισμα, ὅποτε εἶνε προφανές ὅτι αἱ καταθέσεις θὰ ἐξαφανισθοῦν, καθόσον θὰ ἀποτελοῦν πολὺ ἐπικίνδυνον μορφήν διατηρήσεως περιουσίας ἢ, ὡς ἄλλην ἐκδοχὴν, ὅτι αἱ κεντρικαὶ τράπεζαι τοῦ κόσμου, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὰς ἐμπορικὰς τραπεζὰς θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ υἱοθετήσουν ἐν σύστημα καταθέσεων «σταθερᾶς ἀξίας».

Εὐχόμεθα νὰ θίξωμεν κάποτε εἰς τὰς συζητήσεις μας αὐτάς, ἔστω καὶ δι' ὀλίγων, τὴν ἰδέαν τῶν καταθέσεων «σταθερᾶς ἀξίας» αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐνθυμίζουσι τὰς παλαιὰς ἡμέρας τοῦ γερμανικοῦ Rentenmark. Εἶμαι ὅμως πεπεισμένος ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ πληθωρισμοῦ εἶναι ἢ χειροτέρα ἀπὸ τὰς παγίδας τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει σήμερον τὸ τραπεζικὸν σύστημα, εἰς ὅλας τὰς χώρας. Καὶ κανὲν ἀπὸ τὰ μέσα πολιτικῆς τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν τὰ ὑποβληθέντα κείμενα, ὅσον ἀξιοπρόσεκτα καὶ ἂν εἶναι, δὲν τείνει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους φέρει ὁ πληθωρισμὸς.

Τὸ δεύτερον σημαντικὸν στοιχεῖον τὸ ὁποῖον σήμερον ἀπασχολεῖ τὴν σκέψιν τοῦ κοινοῦ εἶναι ἡ προγραμματικὴ οἰκονομία. Ὅπως εἶπεν ὁ Sir William Harcourt τὸ 1894 διὰ τὸν σοσιαλισμὸν, δυνάμεθα νὰ εἶπωμεν καὶ σήμερον διὰ τὸν προγραμματισμὸν: «εἴμεθα ὅλοι προγραμματισταὶ» ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι ἀποτελεῖ κανόνα τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς ὀλίγον θυμιάμα εἰς τὸν βωμὸν τοῦ προγραμματισμοῦ. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι μία προγραμματισμένη οἰκονομία καταλήγει εἰς τὴν λογικὴν τῆς πραγματοποίησιν, πῶς θὰ ἐξελιχθῇ ἡ θέσις τοῦ τραπεζίτου; Εἰς τὴν θέσιν τοῦ κλητῆρος, νομίζω, εἰς τὸν ὁποῖον δίδουν νὰ μεταφέρῃ γράμματα μὲ ὁδηγίαν τῶν διαφόρων ἀρχῶν, εἰς Whitehall, Washington, Παρισίους, ἢ Ρώμην, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὰς τραπεζὰς νὰ θέσουν εἰς τὴν διάθεσίν των τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ποσότητα χρήματος. Ὅπως ἐτόνισα ἤδη, τί θὰ πρέπει νὰ κάμῃ ὁ τραπεζίτης; Ἐξ ὅσων βλέπει κανεὶς πλησιάζομεν πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τοῦτο γενικεύεται, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φαντάζεται κανεὶς ὅτι οἱ τραπεζίται θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ κερδίζουν ὑψηλὰ μερίσματα ἢ νὰ λαμβάνουν μεγάλους μισθοὺς δι' ἐργασίαν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἐκτελῇ ἕξ ἴσου καλῶς εἰς κλητῆρ. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ πλήρης προγραμματισμὸς ἤθελε πράγματι ἐπικρατήσῃ εἰς τὰς οἰκονομίας ἀνὰ τὸν κόσμον, μέρος τοῦ συστήματος θὰ εἶναι ὅτι θὰ τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν κάθε ἀρχῆς καὶ κάθε κυβερνητικῆς ὑπηρεσίας μία ποσότης χρήματος περὶ τῆς ὁποίας θὰ ἀποφασίζουσι ἀρχαὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τὰς ἰδίας τὰς τραπεζὰς. Καὶ βεβαίως δὲν θὰ χρειάζωνται αἱ τράπεζαι διὰ τὴν ἄσκησιν οἰουδήποτε ποσοτικοῦ ἢ ποιοτικοῦ ἐλέγχου. Τὸ πολὺ, δύνανται νὰ ἀναμένουν ὅτι θὰ ἔχουν τὴν τήρησιν τῶν βιβλίων τῶν κεντρικῶν ἀρχῶν καὶ ὅτι θὰ εἰσπράττουν ἕνα σχετικῶς καλὸν μισθὸν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην.

Τὸ τρίτον στοιχεῖον εἰς τὴν σύγχρονον σκέψιν, τὸ ὁποῖον μὲ ἀπασχο-

λεῖ ὡς μελετητὴν τῆς τραπεζικῆς πολιτικῆς, εἶναι ἢ συνέχισις τῆς πολιτικῆς τοῦ εὐθηνοῦ χρήματος. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ὑποβληθέντων κειμένων μὲ ἔκαμε νὰ ἀντιληφθῶ ὅτι εἰς πολλὰς χώρας ἡ ἔκτασις τῆς διαφυγῆς εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ εὐθηνοῦ χρήματος εἶναι πράγματι πολὺ μεγαλυτέρα παρ' ὅσον ἐνόμιζα. Ἡ πολιτικὴ τοῦ εὐθηνοῦ χρήματος ἔχει διαφημισθῆ μὲ τόσην ἐπιτυχίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὥστε, ὁμολογῶ, ὅτι δοκιμάζω μίαν κάπως εὐχάριστον ἐκπληξιν διαπιστώνων τὴν ἔκτασιν τῆς μαύρης ἀγορᾶς καὶ ἄλλων παραβάσεων εἰς τὸν δανεισμὸν τοῦ χρήματος, ἐνῶ ἐγὼ ὁ ὁποῖος διαμένω εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν εἶχα ἀντιληφθῆ ὅτι τὰ ἐπιτόκια ἀσκοῦν τόσην ἐπίδρασιν ὅσην διαπιστώνω τώρα ὅτι πράγματι ἔχουν. Ἀλλὰ εἶναι εὐνόητον ὅτι ὀλόκληρος ἡ βᾶσις τῆς συναλλαγῆς ἐπὶ τοῦ χρήματος καὶ ὀλόκληρος ἡ βᾶσις τῶν τραπεζικῶν λειτουργιῶν θὰ ὑποστῆ ἀναγκαίως μίαν θεμελιώδη μεταβολὴν ἐὰν ἐξακολουθήσῃ νὰ προσδιορίζεται ἀνώτατον ἐπίπεδον πέραν τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ἀνέλθῃ ὁ τόκος, τοῦτο δὲ νὰ προκαθορίζεται ἀπὸ ἀρχὰς ἄλλας ἀπὸ τὰς τραπεζικὰς ἀρχὰς. Διὰ νὰ ἀλλάξῃ ἡ κατάστασις πρέπει νὰ ἐπικρατήσῃ ἓνα νέον πνεῦμα ὅχι μόνον μεταξὺ τῶν ὑπευθύνων διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς Κεντρικῆς Τραπεζῆς ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ὑπευθύνων διὰ τὴν πολιτικὴν τῶν Κυβερνήσεων. Καὶ ἐὰν δὲν μεταβληθῆ ἡ κατάστασις δὲν βλέπω κατὰ ποῖον τρόπον θὰ δυνηθοῦν αἱ τράπεζαι νὰ ἐξακολουθήσουν λειτουργοῦσαι ὡς ἐπικερδεῖς ἐπιχειρήσεις, ἐκτὸς ἐὰν περιλάβουν στοιχεῖα εἰς τὰ διαθέσιμά των τὰ ὁποῖα σήμερον ἡ τραπεζικὴ παράδοσις δὲν ἐπιτρέπει εἰς αὐτὰς νὰ ἔχουν.

Τὸ τελευταῖον καί, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὸ πλέον ἐπικίνδυνον στοιχεῖον τῶν συγχρόνων ἀντιλήψεων εἶναι ἡ ἰδέα ὅτι ἀποτελεῖ καθῆκον τῶν τραπεζῶν νὰ παίζουσι τὸν ρόλον τοῦ καλάθου τῶν ἀχρήστων ἐντὸς τοῦ ὁποίου ρίπτονται τὰ κυβερνητικὰ χρεώγραφα. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἐὰν αἱ τράπεζαι ὑπάρχουν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἀγοράζουσι τὰ χρεώγραφα τὰ ὁποῖα τὸ κοινόν, πλεόν ἐλεύθερον ἀπὸ τὰς τραπεζὰς, ἀρνεῖται νὰ ἀγοράσῃ, πλησιάζομεν καὶ πάλιν εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ εἴχομεν φθάσει ἐὰν εἴχομεν παραδεχθῆ εἰλικρινῶς τὸ δόγμα τοῦ προγραμματικοῦ κράτους. Ἐὰν αἱ τράπεζαι πρόκειται νὰ ἀκούουσι ἐπ' ἀόριστον ὅτι ἀποτελεῖ ἔργον των νὰ ἔχουν εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν των αὐτὸν ἢ ἐκεῖνον τὸν ὄγκον κυβερνητικῶν χρεωγράφων καὶ νὰ καλύπτουσι τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἀναλογίαν τοῦ κυβερνητικοῦ ἔλλειμματος, τότε αἱ τράπεζαι παύουν πλεόν νὰ εἶναι ἄλλο τι ἀπὸ ἓν παράρτημα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα παρατηρῶ εἰς τὰς ὑποβληθείσας ἐκθέσεις κάποιαν ἔλλειψιν κατανοήσεως τῆς σοβαρότητος τοῦ προβλήματος αὐτοῦ τὸ ὁποῖον ἐγὼ διαβλέπω. Μᾶς λέγετα βεβαίως,—καὶ μὲ αὐτὸ τελειώνω—ὅτι ἡ πολιτικὴ τῶν κυβερνήσεων καὶ ἡ τραπεζικὴ πολιτικὴ ἐφαρμοζόμεναι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς πολιτικῆς τοῦ εὐθηνοῦ χρήματος ἔχουν ὡς σκοπὸν τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ συμφέροντος τῶν

φορολογουμένων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῷ συνόλῳ του. Κατὰ τὴν γνώμην μου τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν φαντασιώδη ἰδέαν. Παραδείγματος χάριν, νομίζω ὅτι εἶναι παράδοξον τὸ νὰ λέγεται εἰς τὸν πληθυσμὸν τῶν Ἑνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς: «Ἐπραγματοποιήσαμεν πρὸς χάριν σας μίαν οἰκονομίαν $\frac{1}{4}\%$ ἐπὶ τοῦ κυμαινομένου χρέους τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ βεβαίως δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐμειώσαμεν τὰς ἀποταμιεύσεις σας ἐντὸς ἐννέα μηνῶν κατὰ τὸ τρίτον περίπου». Ἄργα ἢ γρήγορα λόγῳ τῆς ἀυξήσεως τῶν τιμῶν αἱ τράπεζαι θὰ παύσουν ὑπάρχουσαι, καὶ βεβαίως αὐτὸ δύναται νὰ ἀποτελῇ ἓνα ἐνδεχόμενον ἰδιαιτέρως εὐχάριστον διὰ πολλούς, ἀλλὰ δὲν νομίζω ὅτι ἀποτελεῖ προοπτικὴν εἰδικῶς ἱκανοποιουσαν τοὺς λίαν διακεκριμένους ἀκροατάς μου.